

Duety Mocy –

**Język polski jako obcy/drugi w szkole.
Kilka słów o nauczaniu polszczyzny w odmianie edukacyjnej**

Anna Mikulska

Uniwersytet Jagielloński

Język polski jako obcy vs. drugi

Język pierwszy - nazywany też ojczystym; używany w odniesieniu do pierwszego i doświadczanego przez człowieka języka, w którym porozumiewa się z otoczeniem (Lipińska, 2003; Lipińska i Seretny, 2012).

Język drugi - to ten, którym porozumiewają się w danym kraju, np. w Polsce, migranci i ich dzieci, a także dzieci należące do mniejszości narodowościowych, używających w środowisku rodzinnym języka innego niż polskiego (Miodunka, 2010).

Język obcy - nierodzimym język, na ogół poznawany w szkole (jako przedmiot, np. lekcje niemieckiego w polskich szkołach) lub na kursach językowych (Lipińska i Seretny, 2016).

Polszczyzna dla ucznia z doświadczeniem migracji w szkole

**Oto różne 4 rejestry języka, które dotyczą tego samego tematu.
W jakich sytuacjach mogły zostać wypowiedziane?**

- ▶ (a) Ty, one ruszają się! Nie były przyklejone!
- ▶ (b) Dzisiaj dowiedzieliście się, że szpilki przykleiły się do magnesu.
- ▶ (c) Nasz eksperyment wykazał, że magnesy przyciągają pewne metale.
- ▶ (d) Magnetyczne przyciąganie występuje w przypadku metali żelaznych.

(na podstawie: Gibbons, 2015)

różni je

kontekst

sposób przekazywania komunikatu

Czym jest język szkolnej edukacji?

- Znajomość języka można podzielić na dwa obszary: **podstawowe umiejętności komunikacyjne** oraz **słownictwo specjalistyczne/przedmiotowe** (Cummins 1979).
- Według Cumminsa, dzieci z doświadczeniem migracyjnym mogą osiągnąć sukcesy w nauce tylko wtedy, gdy będą posiadały **odpowiednią kompetencję właśnie w języku szkolnej edukacji**; odpowiednią, tj. porównywalną z ich jednojęzycznymi rówieśnikami (Zwiers, 2008).
- Badania pokazują, że swobodę komunikacji można osiągnąć po **2-3 latach nauki** języka. Jednak aby opanować język na tyle, by móc swobodnie uczestniczyć w szkolnych zajęciach, potrzeba dwa razy więcej czasu tj. **5-7 lat nauki** (Cummins 2008:71).

-
- Język szkolnej edukacji to język przedmiotowy; pomaga uczniom **zdożyć i wykorzystać wiedzę potrzebną do osiągnięcia sukcesu edukacyjnego**. Jest narzędziem komunikacji pozwalającym użytkownikom **na transfer wiedzy** oraz jej **werbalizację**, a w efekcie **osiągnięcie sukcesu edukacyjnego** (Seretny, 2018; Pamuła, 2018; Gottlieb, Ernst-Slavit, 2014; Schleppgrell, 2004).
 - Język szkolnej edukacji to również **zbiór słów, reguł gramatycznych i strategii organizacyjnych** używanych do opisywania złożonych idei, procesów myślenia wyższego rzędu i abstrakcyjnych koncepcji (Zwiers, 2008).

-
- Ważną częścią języka szkolnej edukacji są **polecenia (tzw. język instrukcji)** zawarte w podręcznikach szkolnych jak również w ustnych komunikatach, które nauczyciel stosuje podczas lekcji.
 - Część z nich ma charakter uniwersalny (np. polecenia typu: *zapisz, przeczytaj, porównaj, wskaż*); istnieją również typowe dla grupy przedmiotów ścisłych (polecenia typu: *oblicz, zmierz, udowodnij, że...*) oraz specjalistyczne i charakterystyczne dla każdego z przedmiotów (m.in. matematyka: *udowodnij twierdzenie, oblicz kąt prosty*; chemia: *zmierz objętość roztworu nasyconego, wskaż na tablicy Mendelejewa*; fizyka: *przeczytaj prawo Newtona, oblicz tarcie kinetyczne*).

Język szkolnej edukacji na zajęciach przedmiotowych

► Język używany na lekcjach historii

Język ten służy przede wszystkim do **opisu przeszłości, jej interpretacji oraz znaczenia dla teraźniejszości i przyszłości**. W celu zrozumienia przyczyny i skutków danych wydarzeń historycznych, uczniowie muszą posiadać pewną wiedzę dotyczącą zachowań ludzkich oraz tego, w jaki sposób wpływały one na dane wydarzenia (Zwiers, 2008: 77-80).

► Język na przedmiotach ścisłych

Język używany na lekcjach o profilu ścisłym (biologia, fizyka, chemia); jest techniczny i specjalistyczny, gdyż opisuje to, co **dzieje się w świecie naturalnym i fizycznym**. Ma za zadanie opisać **przebieg takich działań jak opis eksperymentu, pomiar, czy interpretacja grafu**. Dodatkowo pomaga zinterpretować ilustracje, tablice, czy symbole typowe dla danej dziedziny nauki np. prawo Newtona (Zwiers, 2008: 85-86).

► Jezyk matematyczny

Ucząc matematyki, nadajemy znaczenie **słowom i symbolom**. Oznacza to tłumaczenie, w zależności od zadania, słów na symbole lub symboli na słowa. W przypadku interpretacji np. wykresu, w celu znalezienia informacji należy spojrzeć na linie poziome i pionowe oraz zinterpretować zawarte tam dane/informacje (Zwiers, 2008: 91-93).

- Język używany na zajęciach językowych

Niewątpliwie ta odmiana języka przedmiotowego stanowi wyzwanie nie tylko uczniom z doświadczeniem migracyjnym, ale także rodzimych użytkowników języka.

- W przypadku polskiej szkoły jest to spore wyzwanie również dla polonistów, którzy są zobowiązani **przygotować** swoich uczniów **do egzaminów**, przekazać im wiedzę na temat **środków językowych, reguł gramatycznych, zasad redagowania tekstów**, ale także wiadomości na temat **fabuły tekstów literackich, czy twórczości najważniejszych autorów danej epoki**.

Trudności, które mogą napotkać uczniowie na zajęciach z historii, wiedzy o społeczeństwie i geografii

Potencjalna trudność	Przykład
1. Nowa i niezrozumiała treść.	Słowa <i>demokracja, opodatkowanie, samorządność</i> dla uczniów pochodzących z kraju o ustroju komunistycznym.
2. Tekst lub zadanie, które wymaga wyrażenia własnej opinii.	<i>Jak myślisz, dlaczego..., Wyjaśnij, jak rozumiesz pojęcie..., Jak uważasz ... Wyraź swoją opinię w kilku zdaniach ...</i>
3. Temat jest ujęty w szerszym kontekście a do jego zrozumienia potrzebna jest wiedza z poprzednich zajęć.	Trudniej jest zrozumieć determinację Polaków i podjęcie decyzji o wybuchu powstania warszawskiego, jeśli uczeń nie poznał wcześniej, jak wyglądała wojenna rzeczywistość w okupowanej Polsce.
4. Różnice kulturowe.	Dla uczniów pochodzących z kręgu kulturowego, w którym nauczyciel przekazuje nie tylko wiedzę, ale także sposób postrzegania świata, uczniowie nie są przyzwyczajeni do zadania pytań czy pracy zespołowej.
5. Nauczanie prowadzone głównie z perspektywy kraju, w którym odbywają się lekcje.	Studiowanie politycznej (terytorium państw, układu sił) lub fizycznej mapy świata.

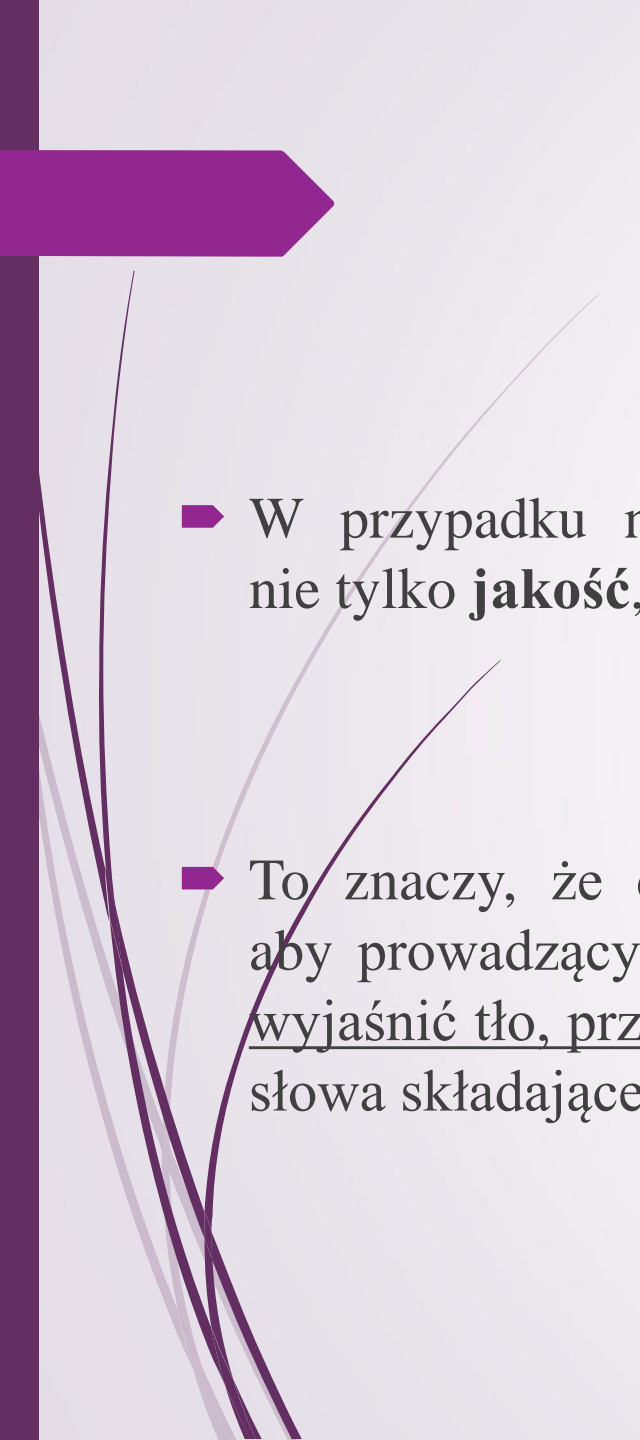
Język przedmiotowy zawarty w podręcznikach

- Zajęcia przedmiotowe wymagają znajomości odpowiedniej terminologii i struktur gramatycznych.
- Ponadto trudność dla uczniów stanowią także treści zawarte w podręcznikach szkolnych:
 - ✓ zawierają zbyt dużą ilość informacji do przyswojenia,
 - ✓ są napisane zbyt trudnym językiem,
 - ✓ zadania do tekstów często zawierają liczne mapy, wykresy, diagramy, zdjęcia, tabele, w których zawarte są kluczowe informacje.
- Ta różnorodność wymaga od uczących się nie tylko **umiejętności zrozumienia znaczenia słów**, ale także znajomości **odpowiednich strategii czytania, pisania oraz interpretacji tekstów** (Gottlieb, Ernst-Slavit, 2014:104).

TEKST KLASA III	TEKS KLASA IV
<p>Na co dzień mama bliźniaków jest znaną dziennikarką. Niestety, od wczoraj dzieje się z nią coś dziwnego. Rano była weterynarzem, w południe sprzedawczynią, wieczorem mechanikiem samochodowym, a w nocy reżyserką filmową. W dodatku przez cały ten czas samodzielnie wykonywała wszystkie obowiązki domowe. Z innymi mamami jest podobnie. Każda robi wszystko i za wszystkich. Nic z tego nie miałoby miejsca, gdyby nie Profesor Zgrzyt i jego Pracorób Mamusiowy. Trzeba go czym prędzej wyłączyć, bo lada moment mamom może zabraknąć sił.</p>	<p>Gdy w X wieku większość państw europejskich – a wśród nich również Czechy – była chrześcijańska, książę Mieszko i jego poddani wciąż czcili wielu słowiańskich bogów. Jedną z najważniejszych decyzji, które wówczas podjął Mieszko, było wprowadzenie nowej religii – chrześcijaństwa. W tym celu poślubił czeską księżniczkę Dobrawę i za pośrednictwem jej kraju w 966 roku przyjął chrzest. Tym samym książę zrównał się z innymi władcami Europy, którzy przed nim zdecydowali się na takie posunięcie. W Poznaniu ustanowiono pierwsze biskupstwo. Na dwór Mieszka przybyli duchowni i zakonnicy, którzy umieli czytać i pisać po łacinie – w języku, którym posługiwała się chrześcijańska Europa. Prowadzili korespondencję z innymi dworami, spisywali dokumenty, kroniki i roczniki. Zaczęto także budować pierwsze kościoły i klasztory.</p>
<p>CECHY GRAMATYCZNE TEKSTÓW: zdanie pojedyncze zdanie złożone współrzędnie zdanie złożone podrzędnie konstrukcje bezosobowe rozwinięte frazy nominalne</p>	
<p>Na co dzień mama bliźniaków jest znaną dziennikarką. Niestety, od wczoraj dzieje się z nią coś dziwnego. Rano była weterynarzem, w południe sprzedawczynią, wieczorem mechanikiem samochodowym, a w nocy reżyserką filmową. W dodatku przez cały ten czas samodzielnie wykonywała wszystkie obowiązki domowe. Z innymi mamami jest podobnie. Każda robi wszystko i za wszystkich. Nic z tego nie miałoby miejsca, <u>gdyby</u> nie Profesor Zgrzyt i jego Pracorób Mamusiowy. Trzeba go czym prędzej wyłączyć, <u>bo</u> lada moment mamom może zabraknąć sił.</p>	<p><u>Gdy</u> w X wieku większość państw europejskich – a wśród nich również Czechy – była chrześcijańska, książę Mieszko i jego poddani wciąż <u>czcili</u> wielu słowiańskich bogów. Jedną z najważniejszych <u>decyzji</u>, <u>które</u> wówczas podjął Mieszko, było wprowadzenie nowej religii – chrześcijaństwa. <u>W tym celu</u> poślubił czeską księżniczkę Dobrawę i za pośrednictwem jej kraju w 966 roku przyjął chrzest. <u>Tym samym</u> książę zrównał się z innymi władcami Europy, <u>którzy</u> przed nim zdecydowali się na takie posunięcie. W Poznaniu ustanowiono pierwsze biskupstwo. Na dwór Mieszka przybyli duchowni i zakonnicy, <u>którzy</u> umieli czytać i pisać po łacinie – w języku, <u>którym</u> posługiwała się chrześcijańska Europa. Prowadzili korespondencję z innymi dworami, spisywali dokumenty, kroniki i roczniki. Zaczęto także budować pierwsze kościoły i klasztory.</p>
<p>CECHY LEKSYKALNE TEKSTÓW: słownictwo ogólne słownictwo szkolne <u>spójniki i wskaźniki zespolenia</u></p>	

-
- W polskim systemie edukacji na razie niewiele mówi się o polszczyźnie w odmianie edukacyjnej. Wszystkie wymagania zawarte są w podstawie programowej z poszczególnych przedmiotów; nie zawiera ona jednak rozgraniczenia kryteriów dedykowanych rodzimym użytkownikom języka a ich kolegom z niewystarczającą znajomością języka polskiego.
 - Kompetencje potrzebne uczniom na konkretnych zajęciach przedmiotowych i wymagania wobec nich są zróżnicowane. Przykłady umiejętności, które uczeń powinien opanować w procesie uczenia się każdego z nich przedstawia tabela:

Przedmioty humanistyczne	Matematyka	Przedmioty ścisłe
<ul style="list-style-type: none"> • zadawanie pytań i udzielanie na nie odpowiedzi, • przytaczanie informacji, • opowiadanie historii, • opisywanie bohaterów i fabuły dzieła, • podawanie czasu i miejsca akcji, • porównywanie tekstów, wykazywanie różnic i podobieństw, • wyszukiwanie najważniejszych informacji oraz słów kluczy w tekście, • interpretowanie danych na podstawie wysłuchanego lub przeczytanego tekstu, • prezentowanie swoich opinii i spostrzeżeń, • tworzenie wypowiedzi na podstawie tekstu lub nagrania. 	<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie działań i równań matematycznych, • porównywanie cyfr, liczb oraz ułamków, • opisywanie związku między dwiema wielkościami matematycznymi, • wyjaśnianie zasad odejmowania, dodawania, mnożenia i dzielenia, • znajomość strategii rozwiązywania zadań, • tworzenie kształtów i brył geometrycznych. 	<ul style="list-style-type: none"> • definiowanie problemu, zagadnienia, zjawisk, • przeprowadzanie i opisanie przebiegu doświadczenia, • opisywanie elementów różnych typów zjawisk przyrodniczych oraz przyrządów, z jakich są zrobione narzędzia do obserwacji, • zadawanie pytań, które pozwalają dociec prawdy w doświadczeniu, • porównywanie wniosków z obserwacji oraz doświadczeń o różnej specyfice, • umiejętność dostrzegania związków przyczynowo skutkowych i mówienia o nich.

-
- W przypadku nauczania dzieci i młodzieży z doświadczeniem migracyjnym ważna jest nie tylko **jakość**, ale także **ilość zajęć**.
 - To znaczy, że czas przeznaczony na realizację danego tematu powinien być wydłużony, aby prowadzący zajęcia mogli nie tylko omówić z uczniem dane dzieło literackie, ale także wyjaśnić tło, przestrzeń i problematykę utworu. Uczący się muszą bowiem zrozumieć nie tylko słowa składające się na fabułę lektury, ale także jego inne elementy stanowiące całość dzieła.

Czytanie ze zrozumieniem treści przedmiotowych

- ▶ W nauczaniu treści przedmiotowych ważne jest **odpowiednie dostosowanie materiału w podręcznikach szkolnych** do możliwości językowych uczniów z doświadczeniem migracji.
- ▶ Przykładami dobrych praktyk w przygotowywaniu ćwiczeń mogą być poniższe działania:
 - ▶ wyróżnienie poszczególnych **akapitów** w tekście,
 - ▶ dołączenie **pytań pomocniczych** pytań przed tekstem,
 - ▶ pogrubienie **najważniejszych słów (słów- kluczy)**,
 - ▶ **wyróżnienie** innych ważnych **elementów** w tekście, takich jak zdjęcia, ilustracje, wykresy, mapy i diagramy.

Dostosowywanie treści przedmiotowych do możliwości językowych uczniów, czyli odpowiednia adaptacja tekstów

W średniowieczu zainteresowania uczonych i artystów dotyczyły głównie Boga oraz spraw wiary. Pod koniec XIV wieku we Włoszech zaczęto to zmieniać. Twórcy coraz częściej poruszali tematy związane z życiem ziemskim **człowieka**. Taką ideę nazwano **humanizmem**, a jej zwolenników **humanistami** (od łacińskiego słowa *humanus*, czyli „ludzki”). Ich hasłem było starożytne motto: *Człowiekiem jestem i nic, co ludzkie nie jest mi obce*. Oznacza ono, że akceptowali człowieka z jego wadami i zaletami.

W XIV i XV wieku włoscy twórcy zaczęli bardziej interesować się dziedzictwem starożytnych Rzymian i Greków. Chętnie czerpano z ich dorobku – uczeni studiowali dzieła wybitnych filozofów, artyści wzorowali się na dziełach **antycznych** rzeźbiarzy i architektów. Naśladowania starożytnych ideałów nie oznaczało odejścia od wiary chrześcijańskiej. Człowiek stworzony na obraz i podobieństwo Boga był istotą godną uwagi i zachwyty. Ze względu na zainteresowanie kulturą antyczną i wzorowanie się na niej nadano nowej epoce w dziejach kultury nazwę **renesans**. Słowo to pochodzi z języka francuskiego i oznacza **odrodzenie**.

(fragment tekstu oryginalnego z podręcznika;

źródło: Olszewska B., W. Surdyk-Fertsch W., Wojciechowski G., 2018)

W średniowieczu ludzie **interesowali** się religią i Bogiem.

Pod koniec XIV wieku we Włoszech uczeni i artyści **zaczęli** rozmawiać o człowieku i jego życiu. Dyskusje i ten sposób myślenia **nazwali humanizmem**, a ludzi – humanistami. Słowa *Człowiekiem jestem i nic, co ludzkie nie jest mi obce* **oznaczały**, że **humaniści akceptowali** człowieka z jego wadami i zaletami.

W XIV i XV wieku włoscy artyści **interesowali** się literaturą, architekturą oraz kulturą antyczną – kulturą starożytnych Rzymian i Greków. **Zaczęła** się nowa epoka – renesans (odrodzenie).

1. Co to jest humanizm?

Humanizm to

2. Gdzie i kiedy był początek renesansu?

.....

3. Czym interesowali się ludzie w epoce renesansu?

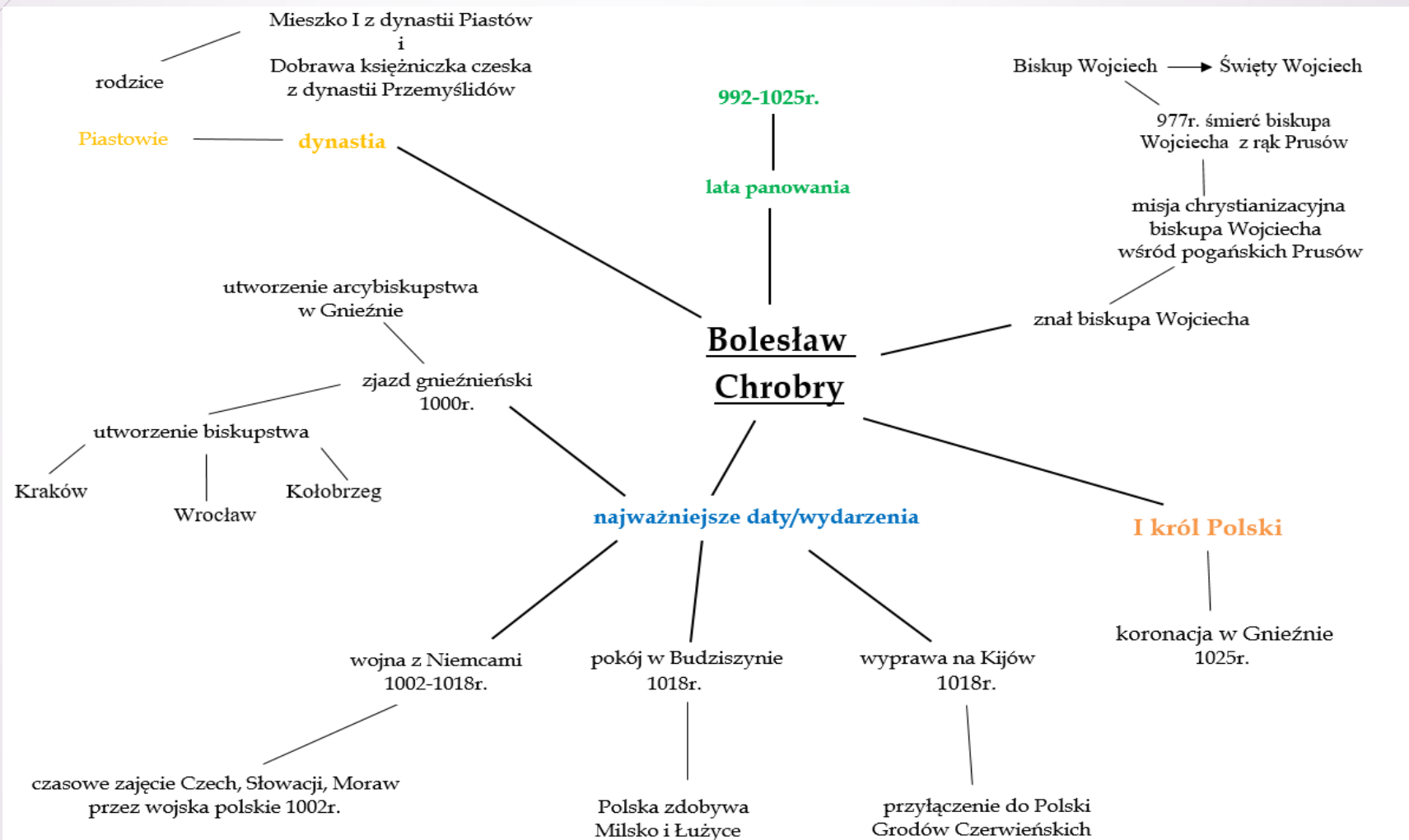
.....

(fragment tekstu po adaptacji; źródło: materiały własne zrealizowane w ramach projektu „Inna szkoła”. *Małopolski model wsparcia nauczycieli pracujących z uczniami y doświadczeniem migracji (2021)*)

Przygotowanie ćwiczeń słownikowych, które mają na celu zapamiętanie i utrwalenie nowej leksyki a także struktur gramatycznych

- Ucząc słownictwa, należy je prezentować uczniom nie tylko w izolacji, **ale przede wszystkim w kontekście.**
- Użycie odpowiednich przykładów prowadzi do pozytywnych efektów w procesie uczenia się, lepszego zrozumienia treści przedmiotowych, nauki czytania ze zrozumieniem a także przyczynia się ułatwienia komunikacji między uczącymi się (Gottlieb, Ernst-Slavit 2014:45):
- Przykłady ćwiczeń słownikowych do wykorzystania na zajęciach można znaleźć między innymi w *ABC Metodyki nauczania języka polskiego jako obcego* A. Seretny i E. Lipińskiej (2006) oraz w *Dydaktyce i metodyce nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego* W. T. Miodunki i P. E. Gębala (2020).

- Tylko wówczas, gdy utrwalanie słownictwa jest połączone z procesem aktywizacji wiedzy w działaniu, istnieje szansa na skuteczne ich zilustrowanie i uporządkowanie wiedzy. Mogą w tym pomóc **mapy myśli/skojarzeń**:

Tworzenie list pojęć oraz słowniczków pojęć przedmiotowych

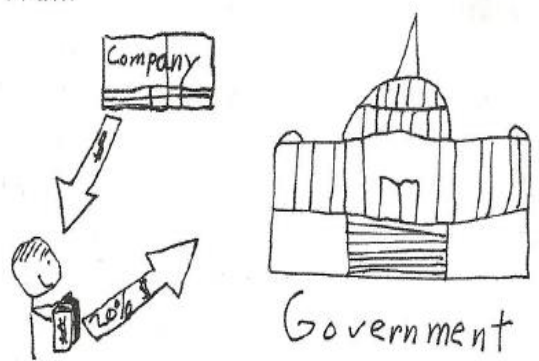
- Karty słownikowe, mapy skojarzeń, fiszki ułatwiają zapamiętanie nowych treści, które można potem utrwalić, na przykład w pracy metodą projektową lub zadaniową.
- W zależności od predyspozycji językowych, ale także artystycznych uczniów, karty fiszki oraz słownicзки specjalistyczne mogą przybierać różne formy i kształty (zob. Marzano, Pickering, 2014; Pamuła-Behrens, Szumańska, 2018).

Przykłady słowniczków pojęć przedmiotowych

Term: **Income Tax** | My Understanding: | 1 | 2 | 3 | 4

Describe: Income tax is the money we pay to the government that they use to provide things we need, like roads. The money is taken out of our paychecks.

Draw:

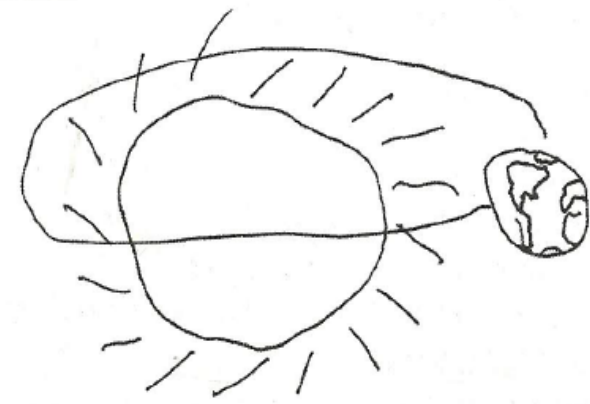
The drawing illustrates the concept of income tax. On the left, a box labeled 'Company' has an arrow pointing to a person. The person has an arrow pointing to a box labeled 'Government'. Below the person is a small box with '10%' written inside, representing a tax rate. The government building is a simple drawing with a dome and columns.

definicja rzeczownika *podatek* (źródło: Marzano, Pickering, 2014)

Term: **Revolve** | My Understanding: | 1 | 2 | 3 | 4

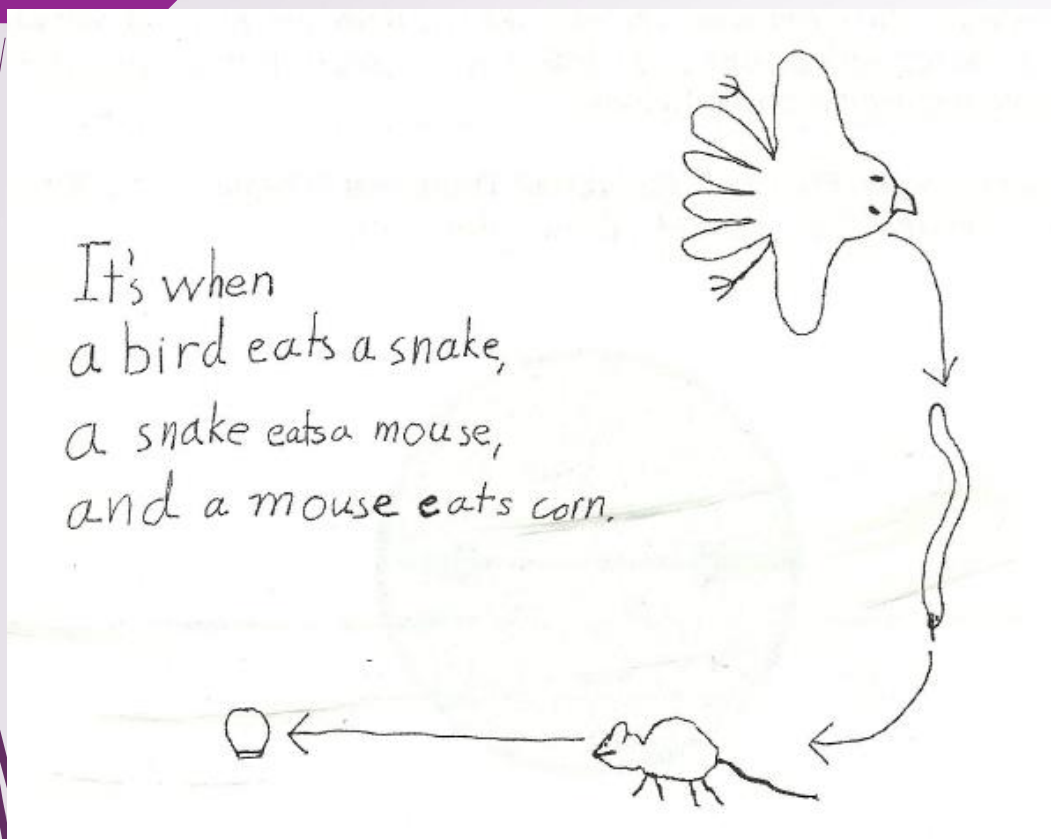
Describe: When something moves around something else, like the earth revolves around the sun.

Draw:

The drawing illustrates the concept of revolving. A large circle with radiating lines represents the Sun. A smaller circle with a face represents the Earth. A curved arrow shows the Earth moving in a circular path around the Sun.

definicja czasownika *obracać się* (źródło: Marzano, Pickering, 2014)

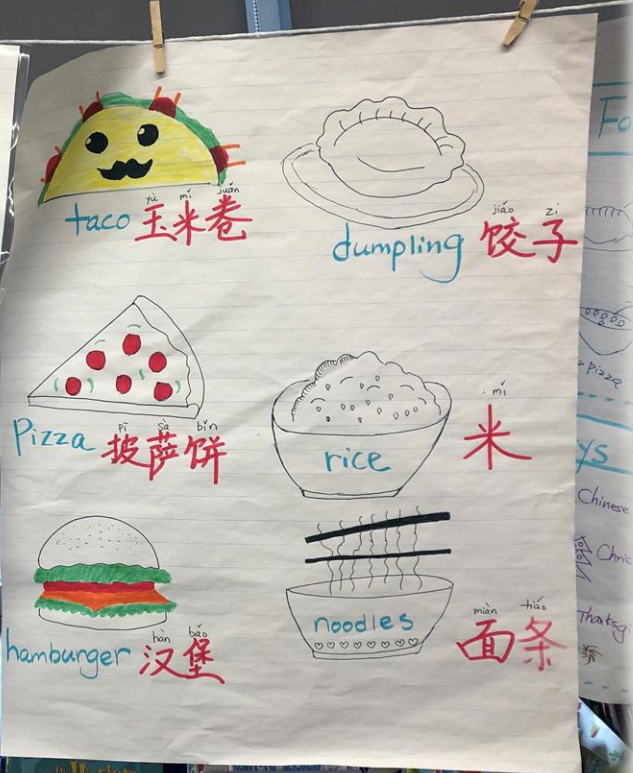

definicja łańcucha pokarmowego (źródło: Marzano, Pickering, 2014)

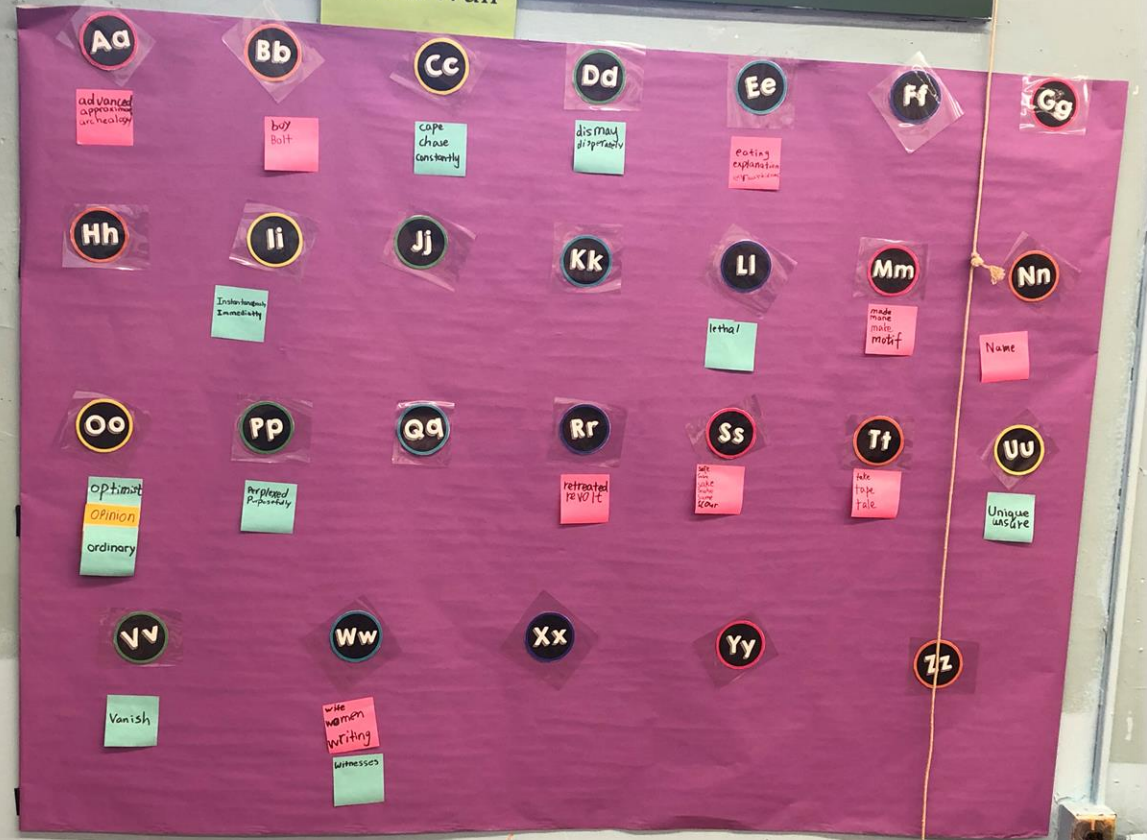
Zadanie 3. Co to znaczy? Uzupełnij **HASŁO** według przykładu.

(źródło: materiały własne opracowane w ramach projektu „Inna szkoła”. *Małopolski model wsparcia nauczycieli pracujących z uczniami z doświadczeniem migracji*(2021); na podst.: Pamuła-Behrens, Szymańska, 2018)

Word Wall

(źródło: materiały własne)

Rodzina – родина

matka
матір

tata
батько

dziecko
дитина

rodzic
батьківський

córka
донька

syn
син

matka
мачуха

rodzina
родина

kuzyni
двоюрідні

ojczym
вітчим

ciocia
тітка

wujek
дядько

bratanica, siostrzenica
племінниця

babcia
бабуся

dziadzius
дідусь

wnuki
онуки

siostra
сестра

brat
брат

twinkl

Owoce – фрукти

jabłko
яблуко

banan
банан

czarna porzeczka
чорна смородина

wiśnia
вишня

brzoskwinia
персик

gujawa
гуава

awokado
авокадо

winogrona
виноград

cytryna
лимон

limonka
лайм

mango
манго

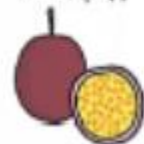
pomarańcza
апельсин

melon
дыня

papaja
папайя

marekuja
маракуйя

gruszka
груша

ananas
ананас

śliwka
слива

malina
малина

mandarynka
сацума

truskawka
полуниця

twinkl

Zapewnienie uczącemu się bogatych i różnorodnych doświadczeń językowych

- Na ukształtowanie charakteru i postawy dziecka ma wpływ nie tylko jego środowisko rodzinne i najbliższe otoczenie, ale także **kultura kraju**, w którym wzrastało. Dlatego dobrze, jeśli prowadzący zajęcia nauczyciele posiadają, przynajmniej w **podstawowym zakresie, wiedzę na temat państwa i języka kraju pochodzenia swojego ucznia.**
- To pozwoli być bardziej świadomym różnic pomiędzy dwoma kodami językowymi i lepiej zrozumieć naturę błędów popełnianych przez uczniów; pomoże również podejmować odpowiednie działania w celu umożliwienia im pokonania tych trudności.
- W przypadku zajęć przedmiotowych, dobrym krokiem może okazać się **bezpośrednie tłumaczenie pojęć specjalistycznych na język ojczysty ucznia** (konsultacja znaczenia z kolegą/koleżanką, aplikacja-tłumacz lub wsparcie asystenta kulturowego/pomocy nauczyciela).

Korzystanie na lekcji z materiałów audialnych i audiowizualnych

- ▶ Doświadczenie edukacji zdalnej spowodowało, że korzystanie z prezentacji multimedialnych, nagrań, różnego rodzaju filmów stało się nieodłączną częścią zajęć w szkołach.
- ▶ Kontynuowanie tych działań po powrocie do nauki stacjonarnej spowoduje, że nie tylko urozmaicimy lekcję, ale również ułatwimy nowo przybyłym uczniom zrozumienie znaczeń terminów; szczególnie tych, które trudno wyjaśnić jedynie za pomocą słów.

Inne wskazówki przydatne w nauczaniu treści przedmiotowych

- ▶ W edukacji uczniów z doświadczeniem migracji, w tym uczniów uchodźczych, bardzo ważny jest **sposób prowadzenia zajęć, odpowiednie formułowanie pytań i poleceń**. Pracując w klasach wielojęzycznych i wielokulturowych, nauczyciel powinien cechować się empatią i cierpliwością (Gibbons, 2015: 40-41).
- ▶ Jedną z fundamentalnych zasad odpowiedniego wsparcia uczniów jest **motywowanie ich do nauki i docenianie każdej próby wypowiedzi**. Uczniowie wiedząc, czego się od nich wymaga, mogą skoncentrować się na osiągnięciu konkretnego celu i dzięki temu mają większe szanse na sukces. Odpowiednia intonacja i zwrócenie uwagi na słowa – klucze umożliwią wykonanie zadania (Zwiers, 2008: 35-36).
- ▶ Należy pamiętać, że istotne jest również **tempo wypowiedzi nauczyciela**. Stworzenie odpowiedniej ilości *czasu na odpowiedź* pozwoli uczniom lepiej zrozumieć pytanie i sformułować odpowiedź.

-
- W przypadku nauki poleceń, przykładem dobrej praktyki może być stworzenie na ścianie w sali lekcyjnej **tablic**, na których będą widnieć polecenia, z którymi uczeń ma na co dzień styczność na różnych przedmiotach szkolnych (m.in. *przeczytaj, uzupełnij, dopasuj, wybierz*). Zbiór uniwersalnych poleń uczniowie powinni mieć również w zeszytach.
 - Ważnym zadaniem nauczyciela jest także jasne sprecyzowanie **celów lekcji oraz podanie konkretnych zagadnień, które będą poruszane na zajęciach**. Pozwoli to uczniom nie tylko skupić ich uwagę na danych treściach, ale również stanie się dobrym źródłem/kryterium powtórki do sprawdzianu.

-
- ▶ Język szkolnej edukacji, którego opanowanie jest podstawą do osiągnięcia sukcesu edukacyjnego, ma różne wymiary. To nie jest tylko **słownictwo specjalistyczne** i **struktury gramatyczne**, które uczeń może znaleźć w podręcznikach szkolnych, ale również **umiejętności zadawania pytań i udzielania odpowiedzi na pytania, opowiadania historii, wyszukiwania informacji w tekstach o różnej tematyce szkolnej i wykonywania na ich podstawie poleceń czy pisanie wypracowań.**
 - ▶ Pomimo zróżnicowanych treści oraz specyfiki poszczególnych przedmiotów, część działań ma charakter uniwersalny i mogą być z powodzeniem stosowane na wszystkich lekcjach.

Uchodźcy jako specyficzna grupa migrantów

- Konwencja Genewska z 1951 roku określa uchodźcę jako osobę, "która na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa, albo która nie ma żadnego obywatelstwa i znajdując się na skutek podobnych zdarzeń, poza państwem swojego dawnego stałego zamieszkania nie może lub nie chce z powodu tych obaw powrócić do tego państwa".

(Konwencja dotycząca statusu uchodźców, Artykuł 1, pkt 3)

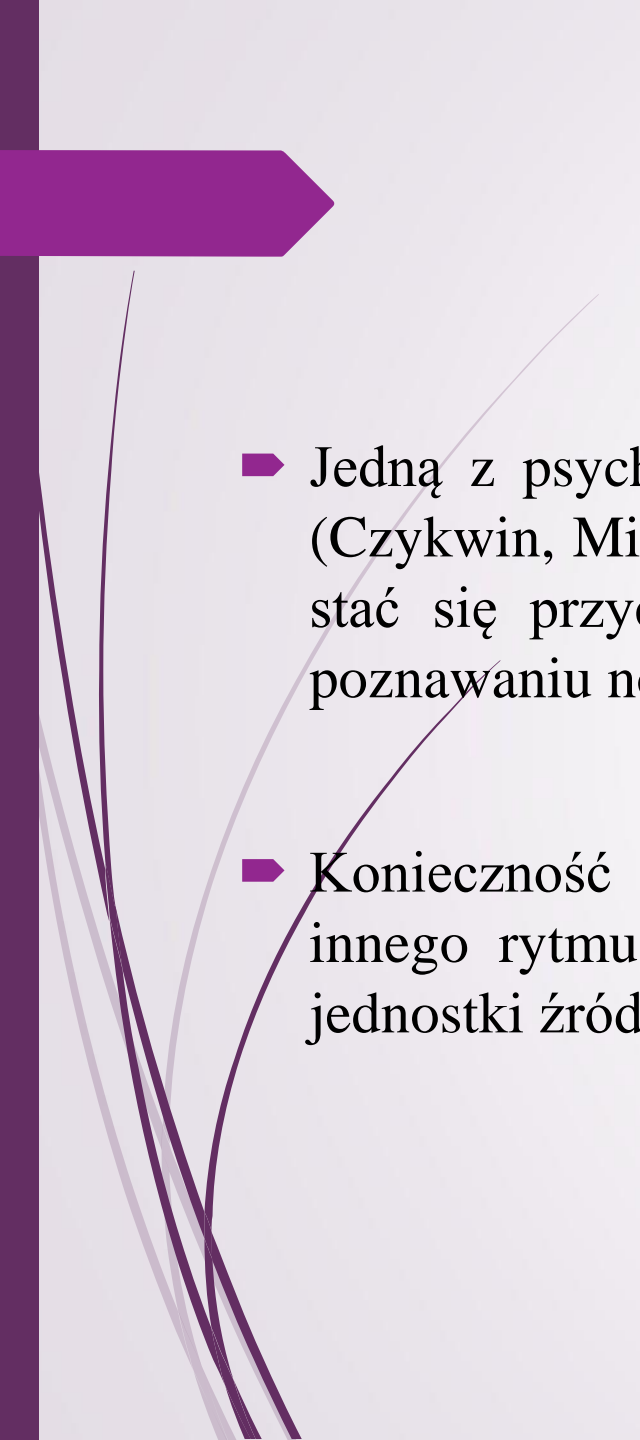
Między językiem/językami a kulturą/kulturami

- zmiana środowiska
- problemy integracyjne i adaptacyjne
- status języka pierwszego i kultury
- postawa rodziny wobec języka i kultury kraju przyjmującego

-
- Kultura jest jednym z elementów determinujących postrzeganie świata. Kod kulturowy jest zbiorem pewnych zachowań, postaw i zwyczajów, które identyfikują grupę członków wspólnoty.
 - Każdą kulturę charakteryzuje „odmienny stosunek wobec emocji, co w znacznym stopniu wpływa na sposób mówienia o nich. Zjawisko wiąże się ze ‘**skryptami kulturowymi**’, jakie ma zakodowane reprezentant danej kultury. Należy je więc łączyć z reakcjami właściwymi dla kultury, z którą osoba się identyfikuje” (Czerkies 2019:169-170).
 - W podobnych sytuacjach przedstawiciele odmiennych kultur mogą więc reagować zupełnie inaczej.

Adaptacja i akulturacja jako czynniki determinujące dynamikę procesu opanowywania języka drugiego

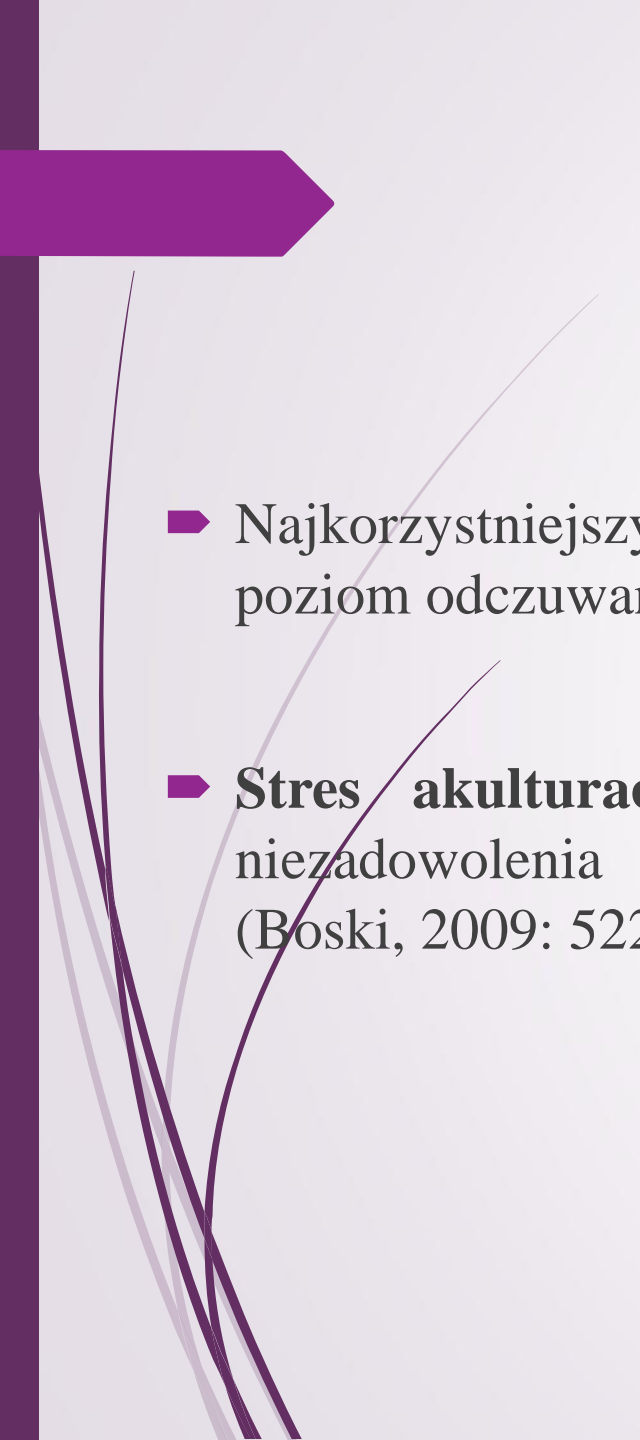
- W psychologii międzykulturowej akulturacja definiowana jest jako „proces, którego człowiek doświadcza, kiedy przez dłuższy czas znajduje się w nowym dla siebie środowisku społeczno-kulturowym”.
- Czynnikiemami, które mają decydujący wpływ na przebieg procesu akulturacji w środowisku szkolnym są:
 - **bariera językowa** uniemożliwiająca/utrudniająca kontakt z otoczeniem;
 - **bariera kulturowa** wynikająca, między innymi, z odmiennych postaw i zachowań;
 - **bariera edukacyjna**, czyli nawyki wyniesione z innego systemu edukacji.

-
- ▶ Jedną z psychologicznych konsekwencji migracji jest konieczność *redefinicji siebie* (Czykwin, Misiejuk, 2002: 71). Nie jest to proces łatwy, a trudności adaptacyjne mogą stać się przyczyną niechęci wobec nowej kultury i w konsekwencji nie sprzyjać poznawaniu nowego języka.
 - ▶ Konieczność przestrzegania odmiennych reguł i obyczajów, dostosowania się do innego rytmu dnia lub odmiennego systemu wartości może natomiast stać się dla jednostki źródłem niepokoju lub długotrwałego stresu (Lipińska, 2019).

-
- ▶ **Możliwe scenariusze/strategie akulturacji na poziomie jednostki to:**
 - **marginalizacja** (*odrzucając nową kulturę, ale zapominając także o dziedzictwie swojej kultury*),
 - **separacja** (*odrzucając zupełnie nową kulturę i zostając tylko przy swojej rodzimej*),
 - **asymilacja** (*odrzucając rodzimą kulturę i przyswajając nową*),
 - **integracja** (*zachowując dziedzictwo swojej rodzimej kultury a jednocześnie przyjmując nową*).

(Boski, 2009: 533-534)

- To, czy dziecko będzie w stanie zintegrować się z nowym środowiskiem, zachowując przy tym swoje wartości i tożsamość, w dużej mierze zależy również od środowiska przyjmującego.

-
- Najkorzystniejszy proces akulturacji to postawa/strategia **integracji**; pomaga ona złagodzić poziom odczuwania stresu akulturacyjnego.
 - **Stres akulturacyjny** może wywołać stany niepokoju, lęku, poczucia wyobcowania, niezadowolenia z życia; tym objawom towarzyszą często problemy psychosomatyczne (Boski, 2009: 522-523).

Zespół stresu pourazowego

- Stres akulturacyjny u starszych uczniów, w związku z trudnością z poradzeniem sobie z nową sytuacją, może prowadzić do **poważnych konsekwencji** (w tym depresji i zaburzeń odżywiania). Czasem doświadczenia ucznia są jednak tak traumatyczne, że przyczyniają się do powstania zespołu stresu pourazowego.
- **Zespół stresu pourazowego** (ang. *post-traumatic syndrom disorder*, PTSD) to zespół charakterystycznych objawów pojawiających się wskutek doświadczenia sytuacji traumatycznej, dostarczającej silnych, negatywnych emocji (Durlik, Szydłowska, 2018: 160).

-
-
- Mogą być to wydarzenia jednorazowe albo szereg powtarzających się sytuacji. Wszystkie sprawiają, że zarówno osoba dorosła, jak i dziecko odczuwa lęk i wykazuje wysokie poczucie bezradności (Durlik, Szydłowska, 2018: 161). .
 - Na doświadczenie tego rodzaju stresu narażone są m.in. ofiary działań wojennych, w tym **dzieci uchodźcze.**

-
- ▶ Doświadczanie PTSD może znacznie wpływać na **funkcjonowanie dziecka w szkole**, a także na jego **zachowanie** i kontakty z rówieśnikami.
 - ▶ Dzieci te potrzebują szczególnego wsparcia ze strony **poradni psychologiczno-pedagogicznej**, psychologa szkolnego, a także nauczyciela – warto otoczyć je szczególną uwagą i zadbać o bezpieczną i przyjemną atmosferę w klasie.
 - ▶ Jeśli pracujemy w szkole z dzieckiem z objawami PTSD, należy też zainteresować się jego rodziną, która z dużym prawdopodobieństwem również może potrzebować specjalistycznego wsparcia (Durlik, Szydłowska, 2018: 161-162).

Przykłady dobrych praktyk w procesie integracji społeczności szkolnej

- Proces integracji ma charakter **obustronny**. Aby mógł mieć miejsce, nie tylko migrant podejmuje działania w celu odnalezienia się w nowym środowisku, ale także strona przyjmująca uczy się otwartości i tolerancji na to, co nowe i inne.
- Co w związku z tym można zrobić, aby **wesprzeć proces integracji** i być lepiej przygotowanym na przyjęcie ucznia z zagranicy?

-
- **1. Sprawić, aby nowy uczeń poczuł się od samego początku częścią społeczności klasowej**
 - ✓ pogadanki/warsztaty dla polskich uczniów na temat tolerancji i otwartości na inne kultury oraz języki,
 - ✓ zabawy integracyjne (artystyczne, ruchowe) mające na celu włączenia ucznia do grupy rówieśniczej.

 - **2. Stworzyć odpowiednią przestrzeń klasową i szkolną**
 - ✓ tworzenie tablic pojęć przedmiotowych w klasach z wykorzystaniem ilustracji, obrazków,
 - ✓ podjęcie próby przetłumaczenia tych słów na język ojczysty ucznia,
 - ✓ podobne działania warto rozważyć także w przestrzeniach na terenie szkoły i oznaczyć najważniejsze miejsca (m.in. sekretariat, stołówka, toaleta, sala gimnastyczna, biblioteka szkolna); stworzy to warunki do poczucia bezpieczeństwa dla uczennicy/ucznia; ułatwi także zapamiętanie nowego słownictwa.

➤ 3. Przygotować pakiet powitalny

- ✓ broszury zawierające informacje dotyczące systemu szkolnictwa w Polsce, organizacji roku szkolnego, wzorów podstawowych pism szkolnych (zapisanie dziecka na obiady lub do świetlicy szkolnej) są ogólnodostępne na stronach internetowych kilku miast w Polsce w formie elektronicznej do pobrania.

<https://um.warszawa.pl/waw/wcies/-/materialy-edukacyjne-ukraina>

<https://edu.gdansk.pl/gdanski-pakiet-powitalny.21732.html>

https://www.krakow.pl/otwarty_na_swiat/zobacz_takze/252302,105,komunikat,zobacz_pakiet_powitalny_dla_cudzoziemcow.html

obecne dokumenty mogą również stać się źródłem inspiracji dla polskich uczniów do przygotowania własnoręcznych pakietów, które następnie prześlą swoim nowym kolegom.

➤ 4. Utworzyć zespół nauczycieli ds. edukacji uczniów z doświadczeniem migracji

✓ regularne spotkania (w formie zdalnej lub stacjonarnej) jako okazja do wymiany doświadczeń, bieżącego reagowania na wyzwania w pracy,

✓ innym działaniem w tym zakresie może być również **stworzenie lokalnej sieci współpracy nauczycieli w mediach społecznościowych lub dołączenie do już istniejących**; zamieszczanie postów o warsztatach czy szkoleniach, udostępnianie polecanych materiałów do pracy a także zadawanie pytań daje poczucie wspólnoty i wsparcia w obliczu wyzwania, przed jakim obecnie stanęła edukacja w całej Polsce.

➤ 5. Uczestniczyć w szkoleniach z zakresu specyfiki prowadzenia zajęć w klasach wielokulturowych i wielojęzycznych

✓ treści poruszane na spotkaniach powinny dotyczyć zarówno metod i technik pracy, jak i różnic kulturowych oraz wyzwań wychowawczych, które mogą pojawić się na lekcjach.

➤ 6. Zainteresować się językiem i kulturą kraju pochodzenia dziecka

- ✓ kompetencje międzykulturowe w pracy z uczniami z doświadczeniem migracji są tak samo ważne, jak odpowiednie kwalifikacje do pracy, wiedza czy doświadczenie w uczeniu,
- ✓ ponadto zainteresowanie się językiem ojczystym i kulturą kraju pochodzenia ucznia może pozytywnie wpłynąć na motywację nauki polszczyzny przez dzieci.

➤ 7. Zorganizować dodatkowe wsparcia dla szkoły: pomoc nauczyciela, zakup dwujęzycznych słowników

(opracowanie własne w ramach działań: *Kompetencje metodyczne nauczycieli niezbędne w pracy z uczniami ze środowisk uchodźczych z Ukrainy*,

Ośrodek Rozwoju Edukacji (2022)

Bibliografia:

1. Boski P. (2009), *Kulturowe ramy zachowań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Cummins, J. (1979), *Cognitive/ academic language proficiency, linguistic interdependence, the optimum age question and some other matters*, "Working Papers on Bilingualism", nr 19, s. 121-129.
- Cummins J. (2008), *BICS and CALP: Empirical and Theoretical Status of the Distinction*, [w:] Street B., Hornberger N.N. (red.), *Encyclopedia of Language and Education*, 2nd Edition, vol. 2: *Literacy*, Springer Science, Business Media LLC, New York s. 71-83.
1. Czerkies (2019) *Płeć i/a kultura – uczący się o zróżnicowanych korzeniach kulturowych*, [w:] Lipińska E., Seretny A. (red.) *Nauczanie języka polskiego jako obcego w grupach heterogenicznych*, Biblioteka Ling Variów, t.18, Księgarnia Akademicka, Kraków, s. 161-180.
2. Czykwin E., Misiejuk D. (2002), *Dwujęzyczność i dwukulturowość w perspektywie psychopedagogicznej*, Wydawnictwo Trans Humana, Białystok.
3. Durlik J., Szydłowska P., (2018) *Psychologiczne aspekty pracy z uczniem z doświadczeniem migracyjnym*, „Postscriptum Polonistyczne” nr 2 (22), str. 157-169.
4. Gębał P. E., Miodunka, W. T. (2020), *Dydaktyka i metodyka nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego*, PWN, Warszawa.
5. Gibbons P. (2015), *Scaffolding Language, Scaffolding Learning, Second Edition: Teaching English Language Learners in the Mainstream Classroom*, 2nd Edition, Heinemann, Portsmouth, New Hampshire.
6. Gottlieb, Ernst – Slavit, (2014) *Academic Language in Diverse Classrooms: Definitions and Contexts*, Corwin Press Publisher.
7. Lipińska E. (2003), *Język ojczysty, język obcy, język drugi. Wstęp do badań dwujęzyczności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
8. Lipińska E. (2019) *Szok kulturowy, językowy, tożsamościowy pokolenia emigracyjnego – triadyczny układ zależności*, Kwartalnik „Polonicum” nr 31/32, s.80-88.
9. Lipińska E., Seretny A. (2012), *Między językiem ojczystym a obcym. Nauczanie i uczenie się języka odziedziczonego w chicagowskiej diasporze polonijnej*, Księgarnia Akademicka, Kraków.
10. Lipińska E., Seretny A. (2016), *Język odziedziczony – polszczyzna pokoleń polonijnych*, „Poradnik Językowy”, nr 10, s. 45-61.
11. Marzano R., Pickering D. (2014), *Building academic vocabulary*, Association for Supervision and Curriculum Development, Alexandria, Virginia, United States of America.
12. Miodunka W.T. (2010), *Polszczyzna jako język drugi. Definicja języka drugiego*, [w:] Gruchała J.S., Kurek H. (red.), *Silva rerum philologicarum. Studia ofiarowane Profesor Marii Strycharskiej - Brzezynie z okazji Jej Jubileuszu*, Księgarnia Akademicka, Kraków, s.233-246.
13. Olszewska B., Surdyk-Fertsch W., Wojciechowski G., (2018) *Wczoraj i dziś. Podręcznik do historii dla klasy szóstej szkoły podstawowej*, Wydawnictwo Nowa Era..

14. Pamuła-Behrens M. (2018) *Język edukacji szkolnej w integracyjnym modelu wsparcia ucznia z doświadczeniem migracji w rodzinie* [w:] „Postscriptum Polonistyczne” nr 2 (22), str. 171-186
15. Pamuła-Behrens, M., Szymańska, M. (2018), *Metoda JES-PL. Nauczanie języka edukacji szkolnej uczniów z doświadczeniem migracji*, „Języki Obce w Szkole” nr 2, s. 5-10.
16. Schleppegrell M. (2004), *The Language of Schooling: A Functional Linguistics Perspective*, Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, New Jersey.
17. Seretny A. (2018), *Język szkolnej edukacji w perspektywie glottodydaktycznej – zarys problematyki*, „Postscriptum Polonistyczne” nr 2 (22), s.139-156.
18. Seretny A., Lipińska E. (2005), *ABC Metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Universitas, Kraków.
19. Zwiers J. (2008), *Building academic language. Essential Practices for Content Classrooms*, Jossey- Bass, San Francisco.

➤ **Netografia:**

<https://um.warszawa.pl/waw/wcies/-/materialy-edukacyjne-ukraina>

<https://edu.gdansk.pl/gdanski-pakiet-powitalny.21732.html>

https://www.krakow.pl/otwarty_na_swiat/zobacz_takze/252302,105,komunikat,zobacz_pakiet_powitalny_dla_cudzoziemcow.html

<https://www.atlasobscura.com/articles/the-map-youll-see-in-chinese-classrooms>

<https://www.twinkl.pl>

<https://www.know-howhistoria.pl>

Zapraszam do kontaktu: anna.mikulska.m@gmail.com

Ćwiczenie warsztatowe nr 1

- **Proszę wybrać jeden fragment tekstu z podręcznika i spróbować go dostosować do potrzeb zajęć z uczniami z doświadczeniem migracji. W tym celu należy:**
 - 1) Uprościć tekst
 - 2) Wyróżnić najważniejsze słowa (tzw. słowa - klucze)
 - 3) Dodać dwa pytania pomocnicze

Ćwiczenie warsztatowe nr 2

- **Proszę przeczytać tekst a następnie zaproponować dwa ćwiczenia słownikowe wprowadzające nowe słownictwo przedmiotowe.**